

Педагогічний фактор у житті Якова Гальчевського

В статті проаналізовано життєву діяльність вчителя, офіцера, лідера повстанського і підпільного руху Якова Гальчевського.

Ключові слова: вчитель, офіцер, отаман, повстанський загін, підпілля.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасна педагогічна література насичена дослідженнями життя і діяльності видатних педагогів, в той час як роль пересічного вчителя у персоніфікованому вигляді не оповідується чи обмежується. Разом з тим, внесок у розбудову держави рядових педагогів є незаперечним, хоча А.Макаренко, В.Сухомлинський, Ш.Амінашвілі та інші світила педагогіки йшли до свого визнання довгий час.

Професія педагога – це покликання, яке залишається з людиною протягом усього життя. Навіть, якщо педагог втратить свою посаду з тієї чи іншої причини, він втілюватиме свої вміння, знання і навички у новому виді діяльності. Саме така доля спіткала вчителя початкової школи Якова Гальчевського, педагогічний шлях якого увірвався через політичні баталії в країні. Долучившись до повстанської, підпільної і військової справи, він активно використовував своє педагогічне минуле і за будь-якої можливості прагнув вплинути на навчальний процес у школі.

Аналіз досліджень і публікацій... Ім'я Якова Гальчевського оповите порохом забуття, а його життєві перипетії першої половини ХХ ст. лише в нинішній час активно досліджуються історичною наукою. Чимало науковців, краєзнавців, письменників, з-поміж яких В.Сліпченко [20], Ю.Кульчицький [14], К.Завальнюк [10], Л.Філонов, В.Резнік [25], І.Срібняк [22], В.Вовкодав [4; 5], М.Руцький [19], Б.Демків [7], С.Бортник [3], В.Бабицький [1], В.Борисов, Т.Слободянюк [2], Д.Соловей [21], В.Мацько [15], М.Стрельбицький [23], Х.Теленько [24], В.Покровський [17] та інші, здебільшого фрагментарно висвітлили аспекти життєвого шляху офіцера, вчителя, лідера повстанського і підпільного руху Я. Гальчевського. Найбільшого дослідження ця тема набула в працях Р. Ковалю [11], який звернув увагу на вивчення безцінних й унікальних мемуарів Я.Гальчевського-Войнаровського [6].

Активізації дослідження повстанського руху сприяла премія імені Якова Васильовича Гальчевського „За одержимість у державотворенні”, заснована Хмельницькою обласною організацією Української Республіканської партії до дня Соборності у жовтні 1995 р. [16].

Формулювання цілей статті... На прикладі життя і діяльності видатного українського діяча Я.Гальчевського спостерігається доведення збереження і застосування педагогічного досвіду вчителями, які через життєві перипетії, опинилися без місця роботи за фахом і змушені були зайнятися іншим видом діяльності. До того ж підкреслюється значущість педагогів у розбудові держави, їх досвідченість, відповідальність, толерантність, патріотизм тощо. У цьому відношенні Я. Гальчевський – справжній взірєць для наслідування.

Виклад основного матеріалу... Яків народився 22 жовтня (3 листопада) 1894 р. в с.Гута Літинська (з 1959 р. Малинівка) Літинського повіту Подільської губернії. Через два роки у його батьків Василя і Мотрі народився ще один син, якого назвали Федором. Невдовзі батько цих дітей помер, а мати незабаром вийшла заміж за сільського парубка Юхима. Відтак у Якова з'явилися зведені брати – Антось, Йосип, Петро, Франик і сестра Ганна. Незважаючи на всі труднощі дитячого віку, Я.Гальчевський отримав початкову освіту й 28 серпня 1908 р. подав „Прошение” („Желая поступить для дальнейшего обучения в Куриловскую второклассную учительскую школу, честь имею покорнейше просить Куриловско-Майданский училищный Совет принять меня в число учеников первого отделения”) у двокласну вчительську школу в с. Майдан-Курилівський. Навчаючись у ній в 1911 – 1913 рр., він зарекомендував себе лише з найкращого боку. Закон Божий, історію Російської імперії та російську мову Яків знав на „4” та „5” (по 5-бальній системі оцінювання). З гімнастики та „чистописання” (каліграфія) він отримав „5”, що вкрай знадобилося у буремні міжвоєнні роки. Співав на „3”. Може, тому, що російською мовою? Адже свідчення односельчан і товаришів інакші. Всі сходилися на тому, що Яків співав напрочуд гарно. Високими балами відзначалася поведінка Гальчевського, хоча Яків на вечорницях потай читав учням забороненого „Кобзаря”.

Восени 1913 р. Якова направили вчителювати у с.Сахни Летичівського повіту Подільської губернії. Там він познайомився із священником Миколою Козаком, який до того ж завідував початковою школою. З його настанов і підтримки Я.Гальчевський, всупереч заборонам російського самодержавства, розповідав учням про славне минуле України, читав їм „Кобзаря”, розучував з ними колядки і

щедрівки, у клубі Лознянської цукроварні неодноразово ставив п'єси українських класиків, організував церковний і заводський хори [11, с.16-17]. Цікаво, що учні пам'ятали це все життя і поділилися своїми спогадами із громадськістю в часи незалежної України. Наприклад, мешканка с. Сахни Тетяна Гончарук стверджувала: „Авжеж, авжеж, мене пан учитель навчав два роки, пам'ятаю як ходили з ним колядувати, щедрувати, навчив нас славних пісень (наприклад, „Засвистали козаченьки”), бо і сам гарно співав. Цікаво розповідав про Байду, Кармалюка...”. Її односельчани Параска Сензюк, Василь Чопа, Мотря Верміяш та інші, підкреслювали вихованість, культуру, привітність, щедрість і щирість Якова, його агітацію до навчання [4].

У 1916 р. Я.Гальчевського мобілізували до російського війська. Під час служби він закінчив школу прапорщиків. Був направлений на фронт Першої світової війни, де дослужився до штабс-капітана. Після демобілізації Яків повернувся до педагогічної діяльності, з кінця 1917 р. вчителював, згодом завідував школою у с.Бруслинів, що неподалік рідного села. До квітня 1918 р. був членом повітової шкільної ради. В листопаді 1918 р. Я.Гальчевський одружився на своїй колежанці Марії Шуматій, яка родом була з Херсонщини. У тому ж місяці він залишив школу і на чолі Літинського куреня повстанців взяв участь у антигетьманському повстанні. В грудні 1918 р. загони Я.Гальчевського та А.Волинця придушили анархічні виступи в районі м.Меджибожа та с.Русанівці Летичівського повіту. У січні 1919 р. загін Волинця із частиною літинських повстанців реорганізовано у 61-й Гайсинський полк ім. С.Петлюри. Гальчевського зараховано до нього сотником 1-ї (і єдиної) батареї, яка мала на озброєнні лише дві гармати: 48-лінійну і гірську. Незважаючи на окремі недоліки, це військо активно себе проявило у протистоянні з червоноармійцями у Волинській і Київській губерніях. 23 квітня 1919 р. Гальчевського було призначено командувачем 61-го Гайсинського полку, який вів важкі оборонні бої [11, с.17-19]. В зв'язку з окупацією червоноармійцями Поділля, за наказом головного отамана С.Петлюри, у травні 1919 р., Гальчевський розпочав свою повстансько-підпільну діяльність [14, с. 199; 11, с.19]. Територією дій отамана були переважно Літинський та Вінницький повіти Подільської губернії. В червні 1919 р. Гальчевський допомагав недосвідченому отаману Я.Шепелю вдосконалювати бойову виучку повстанців. Невдовзі, з метою уникнення ворожості з боку Шепеля, він залишив його бійців [11, с.20] і створив окремих повстанський осередок. Влітку та восени 1919 р. загін Гальчевського нараховував близько 150 повстанців. Наприкінці жовтня 1919 р. цей загін був розгромлений, рештки повстанців приєдналась до регулярної української армії, а деяка частина мігрувала. З найбільш відданих отаманові 30 осіб, було створено невеликі лоівки [6, ч. 1., с.13]. В листопаді 1919 р. Я.Гальчевський приєднався до 1-ї Запорізької дивізії, штаб якої тоді розташовувався біля с. Голенищєво. Там його, незважаючи на заслуги, призначили командиром чоти в Наливайківським курені [6, ч. 1., с.7]. Ймовірно через потребу розуміння строкатих політичних баталій Я. Гальчевський вирішив збагатити свої знання, наслідком чого було нетривале навчання на початку 1920 р. на правничому факультеті Кам'янець-Подільського університету [11, с.27]. Зважаючи на підготовку до радянсько-польської війни та її хід, він змушений був повернутися до армійських лав. Після відступу 18 листопада 1920 р. української армії у Польщу, Гальчевський без документів (вони залишилися у штабі 1-ї Запорізької дивізії) повернувся у с.Бруслинів Літинського повіту, де вчителювала його дружина [11, с.23]. Щоб уникнути чекістської пастки, Яків вирішив відновити навчання у Кам'янець-Подільському університеті, що і сталося наприкінці листопада 1920 р. Та у цьому навчальному закладі більшовики вже встановили свій порядок. Відвідувати лекції з револьвером у кишені Гальчевський спромігся до 15 грудня. То був останній термін виконання наказу комісара університету усім студентам-офіцерам з'явитися у комендатуру. Рятуючись від чекістів, студент Гальчевський близько 20-го грудня повернувся у с. Бруслинів [6, ч. 1., с.9-11].

З січня 1921 р. Гальчевський почав займатись пропагандою, організацією інформаційно-розвідницької служби та відновленням повстанського загону. Яків скрізь мав своїх інформаторів: на залізниці, телеграфі, в революційних комітетах та комнезамах, у військових частинах, міліції тощо. 1 квітня 1921 р. в лісі (Кипоровім яру), біля с.Слобідки, що неподалік с.Бруслинова, відбулася перша повстанська нарада на базі 13 повстанців на чолі з О.Грабарчуком. На ній Гальчевського було обрано отаманом під прізвиськом „Орел”. У документах радянського періоду зафіксовані й інші прізвиська „Гольчевський”, „Орел”, „Орлик”, „Орлов”, „Орловський” [12, с.133].

Я.Гальчевський був авторитетним отаманом, через що до його загону записувалося чимало активістів. Він розкривав їм ідейні засади та тактику повстансько-партизанської боротьби [11, с.44]. А після повстанських справ, вечорами, щоб повстанці не нудьгували, Орел розповідав їм про Б.Хмельницького, І.Мазепу, У.Кармалюка тощо, організовував співи і танці [6, ч. 1., с.173]. Діючи у Бердичівському повіті Київської губернії та на Поділлі, Орел здобув небувалий успіх, а відтак і кар'єрний ріст. У вересні 1921 р. Орел отримав від Карого усне призначення на посаду командуючого повстанськими загонами шостого повстанського комітету, а 1 травня 1922 р. він став комендантом Подільської повстанської групи. У безпосереднє його командування увійшли Я.Галюка (Голюк, „Байда”), В.Лісовий, С.Харченко („Хмара”), Ковальський (Ковалевський) та інші отаманські загони

Поділля. Повстанці вистежували і вбивали більшовиків та тих, хто їм співчував, вступали у бої із силовими структурами більшовицької влади, захоплювали населені пункти повітового значення. Через їх активну діяльність 20 серпня 1922 р. за наказом Головного отамана збройних сил УНР С. Петлюри, Гальчевського призначено командувачем всіма повстанськими силами Правобережної України [18, с.230-233]. Проте тоді ж великі з'єднання червоноармійців влаштували справжнє полювання на Орла. Під прикриттям інших повстанців, які вводили червоноармійців в оману у Летичівському, Новоушицькому, Кам'янецькому та інших повітах [13, с. 263], загін Гальчевського в складі близько 60 осіб 2 вересня в районі сіл Скібче – Юрківці – Криків перейшов польський кордон, де й був роззброєний [18, с.233].

У вересні 1922 р. поряд з багатьма повстанцями-побратимами Гальчевського заарештовано і його дружину Марусю [11, с.213]. Задля власного рятування вона не відцуралася від чоловіка. До того ж проти неї свідчили інші полонені повстанці, оскільки вона завжди була неподалік від чоловіка, а також брала участь у повстаннях. Після допитувань та знущань лише 16 травня 1924 р. їй було винесено вирок: ув'язнення в концтаборі строком на три роки, Марусю було відправлено в м. Москву, в Бутирську в'язницю для подальшого направлення [13, с.263]. У ситуації, що склалася, Гальчевський вдався до організації рейдів у Правобережну Україну з території Польщі. Вони носили диверсійний характер, але за великим рахунком, не принесли ефективних результатів, не вдалося й визволити М.Шуматій. Під час останнього рейду (5-го у 1925 р.) разом із побратимами він змушений був переховуватись і тікати від більшості селян, які нарешті відчували Нову економічну політику. Так, Гальчевський змушений був оселитися у Польщі [12, с.154-157], декілька років жив у тісному контакті з іншими українськими політичними втікачами, які не залишали надії повернутися до рідного краю. Його участь помічена у формуванні терористичних груп, які час від часу відвідували з Польщі Радянську Україну. При цьому Гальчевський активно стежив за розвитком подій в УРСР через своїх спецагентів, які приносили пресу і свідчення радянських селян, аналізував соціально-економічний розвиток. Віруючи у капіталістичну і вільну Україну, він докладав чимало зусиль у створенні і розповсюдженні української літератури, пропагандистських листівок і карикатур тощо [9, арк.359]. Зпоміж описів радянських силових структур, вилучених у шпигунів карикатур, заслуговує на увагу такий: „...небольшого размера, размер листка из среднего формата записной карманной книжки, на ней был изображён серп и молот, к которому прикована в кандалах женщина, изображающая Украину, и под рисунком надпись „Христос Воскрес, воскресне и Украина” [8, т. 3, арк.908]. Протягом життя Яків характеризувався як кмітливий, винахідливий, ширий і веселий чоловік, про що науковці дізнаються з його іронічного стилю спілкування з радянськими більшовиками. Нехай авторство цієї карикатури не встановлено, але у ній переконливо вбачається ставлення Гальчевського до Радянської України.

За зміненням прізвищем на Войнаровський він продовжив військову справу у ранзі сотника польського війська. 1 вересня 1930 р. Яків у чині контрактного старшини був відряджений до 67-го піхотного полку, що розквартирувався у м.Бродниця на Помор'ї. Закінчивши Вищі піхотні курси для штабових старшин, Гальчевський отримав звання капітана. Далі він був призначений командиром полкової артилерії, потім півтора роки керував відділом зв'язку і лише у березні 1939 р. отримав звання майора. Очевидно, причина такого повільного кар'єрного росту відмінного офіцера була викликана недовір'ям польської влади колишньому отаману. Польські спецслужби з 15 квітня 1935 р. почали щільно стежити за Яковом. Останній із болем слідкував за знущанням і призириством поляків по відношенню до мешканців західноукраїнських земель.

У своєму нотатнику Гальчевський зазначав, що пережив багато душевних мук, коли, наприклад, під час державних польських свят в офіційних промовах звучали обов'язкові антиукраїнські висловлювання, пацифікації українського населення, яке проживало на споконвічних українських землях, руйнації старовинних українських церков на Холмщині, Підляшші та Волині, насильне перетягування українських дітей до костьолів! „Не раз серце обливалося кров'ю”, – визнавав Яків Гальчевський. Перед початком Другої світової війни в усіх сферах життя відчувався пресинг польських шовіністів. Свою діяльність вони почали зі збитків українському населенню: били вікна, ламали меблі, розкидали в коморах продукти, товклися по них, залишали образливі написи на стінах будинків, заливали в колодязі українським господарям нафту... Пізніше взялися за руйнування українських церков. Наполегливо поширювалися гасла „Польща тільки для поляків” та „Польща від моря до моря”. І це на етнічних українських землях! На населення холмських сіл, споконвіку українських, різко посилювався тиск католицької церкви: дітей шкільного віку таємно від батьків перехрещували в католицьку віру. В школах, навіть у етнічних українських селах, викладання велося лише польською. Поляки, поставивши собі за мету асимілювати або вигнати українців, поводитися вкрай брутально. Від погроз вони перейшли до фізичного винищення. Особливо полювали поляки за „мужами довір'я” – свідомими українцями і найкращими господарями.

Не дивно, що по селах почали стихійно творитися українські відділи самооборони. Так, Гальчевський долучився до підпільного руху на західноукраїнських землях, де швидко здобув авторитет місцевих мешканців. Наприклад, десь з 1933 р. через Надію Которович (згодом другу дружину) він підтримував контакт із підпільним антипольським рухом на Холмщині, був наставником Т.Бульби-Боровця тощо. До того ж під псевдонімом Яків Правобережець друкувався у журналі „Вісник” Д.Донцова, крім того підтримував зв'язки з українською елітою в еміграції.

Підозрюючи майора Войнаровського в причетності до українського національного руху польське військове командування ставилося до нього з пересторогою. Все ж незвичайний військовий таланти Гальчевського переважив і на початок Другої світової війни він командував окремим батальйоном польської армії. Генерал Бортновський неодноразово відзначав майора у своїх рапортах вищому керівництву держави...

Не дивно, що звістку про німецько-польську війну Яків сприйняв із радістю, адже Україна після 300 років неволі блиснула метеоритом самостійного життя в боротьбі 1918 – 1920-х рр. і згасла... Він вже два десятиліття чекав на її воскресіння, тому з першим гарматним пострілом на німецько-польському кордоні його мрія про відбудову Української Державності набрала більш конкретних форм...

18 вересня 1939 р., маючи веселий настрій, що „перестає існувати бундючне панство”, майор Войнаровський здався в полон німецькому офіцерові. Розвал гнобителки Польщі справді був для Якова святом. В ув'язненні він перебував до 20 листопада у Баварії, а з 21 листопада 1939 р. по січень 1940 р. – у Берліні. 1 лютого 1940 р. Гальчевський прибув у с.Переселовичі, що на Холмщині, де вчителювала й жила при школі його дружина Надія. Для боротьби із польськими шовіністами він створив Грубешівську повітову самооборону. До того ж Гальчевський займався вихованням шкільної молоді, зокрема допомагав налагоджувати виховний процес у Грубешівській бурсі. Зберігся цікавий спогад одного з учнів цієї школи В. Бориса, який відзначав сувору дисципліну і поміж іншим вказував таке: „Директором Грубешівської бурси був директор місцевої торгівельної школи, досвідчений педагог та організатор Володимир Сайко. Йому інколи допомагав старший чоловік, якого всі називали сотником... Найчастіше ми співали патріотичні пісні, такі як „Червона калина”, „О Україно, о люба ненько”, „Ми холмщаки, ми молоді” та ін. Патріотичному вихованню в семінарії надавали дуже великого значення. Не дивно, що коли оголосили набір до українського війська (так тоді називали дивізію „Галичина”), добровольців було дуже багато, і я добре пам'ятаю, як марширували з семінарії колони добровольців. Багато старших хлопців, зокрема і мій брат Іван, якому я так завдячую, пішли в загони УПА...”. На жаль, це був останній прояв Я. Гальчевським свого педагогічного та життєвого досвіду.

22 березня 1943 р. 30 бойовиків Армії Крайової оточили школу в с.Переселовичі, де перебував Яків із родиною. Маючи лише пістолет, він не підпускав ворогів. Останні закидали школу гранатами. Вловивши на льоту кілька гранат, Гальчевський викинув назад на вулицю, від чого загинуло п'ятеро бойовиків. Проте під час стрілянини він таки отримав поранення, був витягнутий на подвір'я і на очах дружини і малолітнього сина Романа закатований і забитий багнетами. На масових похоронах у м.Грубешеві (нині Польща) були присутні вихідці із багатьох регіонів і країн, але пізніше польські шовіністи зруйнували могилу Я.Гальчевського.

У 1951 р. в одному з українських емігрантських журналів друзі вмістили пам'ятну згадку про отамана Гальчевського-Орла: „Ніхто не робив йому реклами і не співав дифіраблів; ані Уряд УНР, ані Міністр військових справ не визнали йому посмертно ранги генерала: ніхто досі навіть не затвердив його номінації Головним Отаманом у полковники Армії УНР, ніхто не називає його вождем, не влаштовує на його честь галасливих академій, не пише шумних похвал, не розповсюджує погрудь та портретів.

Бо великий Повстанець, полковник Яків Гальчевський-Орел-Войнаровський був тільки вірний син України і залізний старшина Симона Петлюри.

Жив і боровся не для партії і не для слави. Він жив, боровся і поліг за невмирущу ідею Української державності.

Полковник Гальчевський – великий Петлюрівець, оборонець Поділля і Брацлавщини, захисник і мученик Холмщини, лицар лицарів і командир безстрашних невідомих, згинув як вояк, обороняючись до останнього набою.

Слава його імені житиме вічно в серцях хоробрих, мовчазних і вірних.

Dulce et decorum est pro Patria mori! (Солодко і почесно вмерти за Батьківщину!) [11, с.224-235].

Отже, в пантеоні видатних постатей історії України міститься чимало осіб, які за своєю освітою педагоги. З-поміж них виділяється Я. Гальчевський, який опинився заручником історичної епохи, змушений був долучитися до боротьби за Українську державність, приносячи в жертву своє життя. Будуючи повстансько-військову кар'єру, він завжди не забував про поклик серця – вчительство. Не переоцінюючи роль Я.Гальчевського в історії України як лицаря, патріота, героя, атланта віри

українців у Батьківщину, слід й надалі популяризувати його ім'я, адже ця постать легендарна й по праву заслуговує на добре вшанування. Вшановуючи її, ми підкреслюємо вагому роль у державотворенні саме вчителів. Як дане, так і схожі дослідження є актуальними і перспективними, заслуговують ґрунтовного вивчення для досягнення максимальної об'єктивності у різноманітті розвитку Української держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бабицький В. Особова справа М. О. Гальчевської / В. Бабицький // Тези доповідей і повідомлень дев'ятнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції (Вінниця, 18 лютого 1999 р.). – Вінниця : Б. в., 1999. – С. 48–49.
2. Борисов В. Історія тернових вінків / В. Борисов, Т. Слободянюк // Подільські вісті. – 2001. – 18 грудня. – С. 3.
3. Бортник С. Отаман Подільської повстанської групи Яків Гальчевський-Орел / С. Бортник // Фортеця (м. Кам'янець-Подільський). – 2000. – 30 березня. – С. 9.
4. Вовкодав В. Отаман-полковник і Сахни / В. Вовкодав // Летичівська газета. – 1998. – 15 квітня. – С. 3.
5. Вовкодав В. Яків Гальчевський – народний герой (1897–1943)... / В. Вовкодав // Тези доповідей і повідомлень п'ятнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції (Вінниця, 14 травня 1996 р.). – Вінниця : Б. в., 1996. – С. 54–55; та ін.
6. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів / Я. Гальчевський-Войнаровський. – Ч. 1. – Краків : Українське видавництво, 1941. – 205 с.; Ч. 2. – Краків – Львів : Українське видавництво, 1942. – 162 с.
7. Демків Б. Легенда отамана Гальчевського / Б. Демків // Час. – 1994. – 15 жовтня. – С. 2.
8. Державний архів Управління СБУ в Хмельницькій області, ф. Р-6193, од. зб. П-25891, карна справа у звинуваченні Ковальчука Т. І., Максименко Т. Т., Сидоренко П. А., Фіщука В. П., у 5 т., т. 3, 1100 арк.
9. Державний архів Управління СБУ в Хмельницькій області, ф. Р-6193, од. зб. П-25979, карна справа у звинуваченні Трофимчук Ф. М. та ін., 438 арк.
10. Завальнюк К. Матеріали до біографії Я. В. Гальчевського (за документами держархіву Вінницької області) / К. Завальнюк // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи : наук. зб. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. – С. 225-230; та ін.
11. Коваль Р. Отаман святих і страшних / Р. Коваль. – К. : Просвіта, 2000. – 288 с.; та ін.
12. Красносілецький Д. П. Антибільшовицький рух селян в правобережній частині УСРР у 1920 – 1924 роках / Д. П. Красносілецький. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 275 с.
13. Красносілецький Д. П. Життєві перипетії Я. Гальчевського / Д. П. Красносілецький // Подільська еміграція в контексті європейської та світової культури: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Хмельницький, 17-18 березня 2011 р.). – Хмельницький : ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 261–265.
14. Кульчицький Ю. Шаблі з плугів: Український повстанський рух у визвольних змаганнях (1917–1926) / Ю. Кульчицький. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – 260 с.
15. Мацько В. Шевченко у серці моїм / В. Мацько. – Хмельницький : Поділля, 1996. – 64 с.
16. Премія імені Якова Гальчевського // Час. – 1995. – 21 жовтня. – С. 1.
17. Покровський В. Поліг за невмирущу ідею Української Державності / В. Покровський // Летичівська газета. – 2009. – 21 серпня. – С. 3.
18. Рибак І. В. Антибільшовицький повстанський рух на Поділлі під проводом Я. Гальчевського: географія і хроніка подій / І. В. Рибак, Д. П. Красносілецький // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи : наук. зб. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. – С. 230–234.
19. Руцький М. Яків Гальчевський і антибільшовицьке повстання на Поділлі / М. Руцький. Система, Нетішин: Джерела Львівщини, 1998. – С. 95-98; та ін.
20. Сліпченко В. А. КП(б)У – організатор розгрому куркульсько-націоналістичної контрреволюції в 1921 – 1923 рр. / В. А. Сліпченко // Зб. ст. із історії комуністичної партії України. – К. : Видавництво Київського державного університету, 1959. – Вип. 2. – С. 73–90.
21. Соловей Д. Голгота України. Частина 1-ша. Московсько-більшовицький окупаційний терор в УРСР між першою і другою світовою війною / Д. Соловей. – Дрогобич : Відродження, 1993. – 288 с.
22. Срібняк І. Обеззброєна, але не скорена (інтернована Армія УНР у таборах Польщі та Румунії в 1921 – 1924 рр.) / І. Срібняк. К. – Філадельфія : Видавництво ім. Олени Теліги, 1997. – 189 с.
23. Стрельбицький М. Гальчевський. Поема з героєм / М. Стрельбицький. – Вінниця : Видавництво О. Власюка, 2003. – 16 с.
24. Теленько Х. Яків Гальчевський: отаман Болохівського краю (1919 – 1923) / Х. Теленько // Науковий збірник. Болохівщина: земля і люди, т. 20. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції „Велика Волинь” (Хмельницький – Стара Синява – Любар, 23 – 24 червня 2000 р.). – Хмельницький – Стара Синява – Любар, 2000. – С. 241–244.
25. Філонов Л. Орел Подільського краю. Історико-документальні нариси / Л. Філонов, К. Завальнюк, В. Резнік. – Київ-Львів : Галицька видавнича спілка, 2004. – 48 с.

Анотація

Д.П.Красносілецький

Педагогический фактор в жизни Якова Гальчевского

В статті проаналізована життєва діяльність учителя, офіцера, лідера повстанського і підпольного руху Якова Гальчевського.

Ключевые слова: *учитель, офицер, отаман, повстанческий отряд, подполье.*

Summary

D.P.Krasnosilets'kyi

Pedagogical Factor in the Life of Yakov Hal'chevs'kyi

Life activity of the teacher, officer, leader of insurgent and underground movement Yakov Hal'chevs'kyi has been analyzed in the article.

Key words: teachers, officer, ataman, insurgent detachment, underground.

Дата надходження статті: „23” січня 2012 р.

УДК 371.1-026.15

Т.Є.КРИСТОПЧУК,
кандидат педагогічних наук
(м.Рівне)

**Дослідження розвитку освітніх систем ЄС у педагогічній теорії:
обов'язкова та професійна освіта**

У статті здійснено аналіз розвитку освітніх систем Європейського Союзу у педагогічній літературі. Визначено структури обов'язкового навчання та проблеми професійної освіти, що перебувають у центрі уваги країн-членів ЄС.

Ключові слова: дошкільна освіта, середня освіта, структури обов'язкового навчання, професійна підготовка.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Освіта в країнах Європейського Союзу відображає багатство культур і систем, що є невід'ємним елементом ідентичності європейських країн і регіонів. Саме тому в окремих країнах і регіонах працюють різні освітні установи, діють різні правила в організації навчально-виховного процесу, навчальні програми відрізняються змістовим наповненням. Країни-члени Європейського Союзу можуть проводити діяльність, що забезпечить зростання рівня освіти через генерування додаткової європейської цінності, пов'язаної з міжнародним співробітництвом, зокрема, сприяння розвитку міжнародного та міжвузівського співробітництва, визнання у школах, вищих навчальних закладах наукових ступенів і вчених звань, розповсюдження відкритого та дистанційного навчання. Саме тому забезпечення взаємозв'язку між окремими системами освіти, що дозволить громадянам здійснювати вільний вибір місця навчання, визнання на території країн Європейського Союзу професійних знань, умінь та навичок, набутих в різних країнах ЄС, надання можливості навчатися впродовж життя набуває сьогодні великого значення і є однією з важливих умов досягнення в країнах Європейського Союзу найвищого рівня освіти.

Не зважаючи на те, що структура освітніх систем країн Європейського Союзу досить різноманітна, основною метою освітньої політики є забезпечення громадян рівними можливостями у здобутті освіти незалежно від соціального чи майнового стану, віку, місця проживання, віросповідання, статі.

Аналіз досліджень і публікацій... Вивчення проблеми розвитку системи середньої освіти в країнах Європейського Союзу стало предметом досліджень таких науковців, як О.В.Матвієнко, І.Д.Малицька. Реформи в середніх освітніх закладах Великої Британії досліджували Г.Л.Алексєвич, Г.В.Марченко, Р.Л.Сойчук та інші. Тенденції розвитку форм навчання середньої школи Німеччини знайшли своє відображення у роботах Т.А.Хоменко.

Проблеми професійної освіти перебувають сьогодні у центрі уваги країн-членів Європейського Союзу, оскільки професійна підготовка – пріоритетний напрям діяльності Комісії ЄС. Саме тому значну увагу вітчизняні дослідники приділяють вивченню досвіду країн Європейського Союзу у галузі професійної освіти та підготовки, зокрема, Австрії, Італії, Іспанії, Нідерландах, Фінляндії (Л.М.Ляшенко), у країнах Західної Європи (Л.П.Пухова), Великої Британії (Н.М.Авшенюк, Т.Барський, Т.Л.Кремєва, О.І.Локшина, О.П.Пічка), Франції (Г.В.Лещук), Німеччини (Н.В.Абашкіна, А.Г.Андрощук, Л.В.Сагун, О.Ю.Пришляк), Польщі (С. Я. Когут, Е.Нєрєба, Ф.Шльєсек).

Формулювання цілей статті... Мета нашої роботи полягає у здійсненні аналізу розвитку освітніх систем Європейського Союзу в педагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу... О.В.Матвієнко визначає тенденції, які характеризують трансформації у структурі обов'язкової освіти у країнах ЄС відповідно до такого характерологічного параметра як стратифікація моделей закладів обов'язкової освіти чи типів їх структури, атестація завершення обов'язкової освіти: відміна системи випускних екзаменів по закінченні навчання в початковій школі більшості країн, крім Великого Герцогства Люксембург, де такі екзамени